

Бібліографічні посилання

Архів Управління Служби Безпеки України у Дніпропетровській області (далі – Архів УСБУ у Дніпропетровській області). Ф. 5, спр. 3448, Кримінально-слідча справа Ніколаєнко Ганни Микитівни (поч. 18.09.1946 р., зак. 17.12.1946 р.), 107 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 8860, Кримінально-слідча справа Чорної Л. І. та інші (поч. 16.11.1943 р., зак. 28.11.1943 р.), 69 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 8951, Кримінально-слідча справа Нагорної Ірини Григоріївни (поч. 24.01.1943 р., зак. 10.01.1944 р.), 63 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 8963, Кримінально-слідча справа Вєєр Олександри Василівни (поч. 02.11.1943 р., зак. 15.01.1944 р.), 71 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 10004, Кримінально-слідча справа Лазаревої Варвари Федорівни (поч. 18.11.1944 р., зак. 31.03.1934 р.), 92 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 10022, Кримінально-слідча справа Дроздової Софії Харитонівни (поч. 10.12.1944 р., зак. 04.03.1945 р.), 172 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 10286, Кримінально-слідча справа Дмитрієвої Людмили Федорівни (поч. 18.05.1944 р., зак. 29.06.1944 р.), 85 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 11391, Кримінально-слідча справа Білоконь Марії Мойсеївни (поч. 18.04.1945 р., зак. 25.05.1945 р.), 59 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 13107, Кримінально-слідча справа Орлової Зінаїди Філіповни (поч. 27.03.1947 р., зак. 22.05.1947 р.), 131 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 13108, Кримінально-слідча справа Лебедевої Антоніни Петрівни (поч. 08.02.1947 р., зак. 20.05.1947 р.), 189 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 13520, Кримінально-слідча справа Зубарчук Катерини Корніївни (поч. 25.07.1946 р.), 269 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 5, спр. 13108, Кримінально-слідча справа Іванової (Бабочкіної) Людмили Михайлівни (поч. 31.12.1948 р., зак. 28.02.1949 р.), 123 с. Архів УСБУ у Дніпропетровській області). Ф. 8, оп. 1, спр. «Матеріали по штабу «СС», т. 1, 256 с.

Архів УСБУ у Дніпропетровській області. Ф. 11, оп. 1, спр. «Поліція і школа «СС» Софіївського району», т. 1, 154 с.

Гончаренко, О., 2006. Роль, місце та функції органів місцевого управління у системі каральних заходів нацистів в окупованій Україні (1941–1944 рр.). *Сумська старина*, № XVIII–XIX, с. 95–102.

Дерейко, І. І., 2006. Антисемітизм як основа політичної підготовки місцевої поліції в Райхкомісаріаті "Україна". *Наукові записки [Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України]*, вип. 13, с. 32–39.

Дерейко, І. І., 2012. *Місцеві формування німецької армії та поліції у Рейхскомісаріаті «Україна» (1941–1944 роки)*. Київ: Ін-т історії України НАН України, 174 с.

Жінки Центральної та Східної Європи у Другій світовій війні: Гендерна специфіка досвіду в часи екстремального насильства: зб. наук. ст. / за наук. ред. Гелінади Грінченко, Катерини Кобченко, Оксани Кісь, 2015. Київ: ТОВ "Арт-книга", 336 с.

Стяжкіна, О. В., 2015. Жінки України в повсякденні окупації: відмінності сценаріїв, інтенції й ресурси виживання. *Укр. іст. журн.*, № 2, с. 42.

Шахрайчук, І. А., 2018. Соціальні настрої населення Дніпропетровська в період нацистської окупації міста (1941–1943 рр.). *Проблеми політичної історії України*, вип. 13, с. 202–222.

Секція III

Соціально-економічні, суспільно-політичні та соціокультурні питання історії Наддніпрянщини XVIII–XX ст.

Слобода Нижній (Старий) Салтів: історія заснування

Ольга Гончарова

кандидат історичних наук, доцент

Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди

вул. Алчевських, 29, Харків, Україна, 61002

Постановка проблеми. З другої половини ХХ ст. в гуманітарних науках відбулися зміни, що привели до виокремлення нового дослідницького напрямку – локальної історії, одним із методологічних принципів якої є зміна масштабу спостереження. Одним із проявів застосування цього методу в процесі дослідження заселення Слобідської України є детальний аналіз заснування окремо взятих слобід та повсякденних життєвих практик їх мешканців. Це дає можливість відтворити множинність варіантів їх заснування та визначити спільні та відмінні риси. Одним із таких поселень, що з'явилося на теренах краю в ході колонізації, була слобода Нижній (Старий) Салтів.

Мета дослідження. З огляду на зазначене, в роботі ставиться мета відтворити процес заснування слободи Старий (Нижній) Салтів на тлі масштабнішого процесу – колонізації Дикого поля.

Виклад основного матеріалу. Поступова колонізація Дикого поля розпочинається з кінця XV – початку XVI ст. Нових поселенців приваблювала чудова природа, багатства краю. Велике значення мала також водна артерія краю – Сіверський Донець, який тоді був судноплавним і надійним засобом зв'язку. Однак ці території були на той час досить небезпечними. З території Дикого поля татари робили розбійницькі напади на міста і села південної окраїни Московської держави. Вони знали багато бродів або перелазів, через які легко могла переправитись орда. Д. І. Багалій стверджує, що на тому місці, де згодом виникла слобода Нижній (Старий) Салтів, й був такий татарський брід (Багалей, Д. И., 1887, с. 442). Лише після будівництва Московською державою системи укріплень – так званої Білгородської лінії (1635–1658 рр.) – переселення українців з Південної та Лівобережної України на терени Дикого поля набирає масового характеру. Це переселення заохочувалось Московським урядом. Царські інструкції наказували прикордонним воєводам «чтобы тем выходцам... дурно и грабежу и кражи и никаково насильства ни в чем не делали и ничего не отымали и ни в чем оному не делали» (Потрошков, С. В., 1998, с. 11). Їм було дозволено займати вільні землі, де вони й засновували свої поселення. За це переселенці мали нести службу й прикривати околиці Російської імперії від нападів татар.

Поширеною формою землеволодіння стала «займанщина», яка була привілеєм для переселенців. Її суть полягала в тому, що кожен міг стати власником певної кількості орної землі, лісу і сіножатей, як правило, такої, яку

міг обробити. Отримавши землю за правом «займанщини», поселенці мали закріпити її спеціальними офіційними документами московської адміністрації. Отже, коли у 1659 р. українські козаки, яких привів на береги Сіверського Донця отаман-осадчий Іван Семенов, заснували слободу Верхній Салтів, вони звернулись до московських урядовців з проханням закріпити ці землі за собою і, відчуваючи потребу захисту від татарських нападів, збудувати укріплення (Багалій, Д. І., 1990, с. 320).

Поява Верхнього Салтова відіграла значну роль у подальшому заселенні краю, так як протягом другої половини XVII – початку XVIII ст. навколо нього виникає цілий ряд поселень. Так, униз за течією Сіверського Донця виникає нове поселення, яке отримало назву Нижній Салтів. Грамотою від 12 лютого 1705 р. у відповідь на «челобитие Харьковского полку Салтівського сотника Кирила Цесаренка с товаришами» було наказано відвести «вновь поселившимся в г. Салтове черкасам, 670 человекам, земли в урочищах реки Гнилушки на другой стороне Донца по реке Бабке, на Ольховую пристань» (Багалей, Д. И., 1890, с. 141). Документ свідчить, що на час видання грамоти поселення вже існувало, так як місцевим чиновникам наказувалося «... взять у них сказки кто в котором году в Салтов пришол...» (Багалей Д. И., 1890, с. 142).

Скоріше за все, заснування слободи Нижній Салтів відбувалось за традиційною для тих часів схемою «займанщини». Заснувавши слободу, переселенці намагалися закріпити за собою землі, що їм і вдалося зробити у 1705 р., отримавши цитовану вище грамоту. На жаль, це не дає нам можливості встановити точну дату заснування поселення, так як перше документальне свідчення про нього не відповідає даті заснування, а лише вказує на час офіційного закріплення земель за її мешканцями. Тому будемо вважати за відправну точку 1700 рік, на який вказував Філарет в «Историко-статистическом описании Харьковской епархии» (Филарет (Гумилевский Д. Г.), 2004, с. 270), і підтвердив видатний дослідник історії Слобожанщини Д. І. Багалій (Багалей, Д. И., 1890, с. 140). Інших документів, які б підтверджували чи заперечували ці дані, автором у фондах Державного архіву Харківської області виявлено не було.

Слобода Нижній (Старий) Салтів входила до Харківського полку (Альбовський, Е., 1895, с. 38). Значну частку переселенців становило козацтво, хоча й малозаможне. Проте, вже наприкінці XVII ст. на Слобідській Україні збідніле козацтво участі в походах не брало, а утримувало і направляло на службу заможніших козаків – компанійців. З подання полковника Квітки видно, що поселенці Нижнього Салтова були майже всі включені до числа підпомічників (Филарет (Гумилевский Д. Г.), 2004, с. 270).

Висновки. Слобода Нижній (Старий) Салтів була заснована в ході загального процесу колонізації Дикого поля козаками – переселенцями з Південної та Лівобережної України. Пошук архівних документів, які б дали можливість визначити точну дату заснування поселення, результатів не дав. Перша документальна згадка про слободу датована 1705 р. Однак з документа випливає, що на цей момент вона вже існувала, й за козаками закріплювались

землі, які вони використовували для ведення господарства. Це свідчить, що заснування слободи Нижній Салтів відбувалось за традиційною для тих часів схемою «займанщини». Заснувавши слободу, ймовірніше за все, у 1700 р., переселенці намагалися закріпити за собою землі, що їм і вдалося зробити у 1705 р.

Бібліографічні посилання

- Альбовский, Е., 1895. *История Харьковского Слободского полка (1651–1765 гг.)*. Харьков: Тип. губерн. правл., 218 с.
- Багалей, Д. И., 1890. *Материалы для истории колонизации и быта Харьковской и отчасти Курской и Воронежской губернии*. Харьков: Тип. К. П. Счасни, 438 с.
- Багалей, Д. И., 1887. *Очерки из истории колонизации степной окраины Московского государства*. Москва: Университет. тип. М. Каткова, 614 с.
- Багалій, Д. І., 1990. *Історія Слобідської України*. Харків: Основа, 256 с.
- Потрошков, С. В., 1998. *Харьковские полки: три века истории*. Харьков: ОКО, 152 с.
- Филарет (Д. Г. Гумилевский), 2004. *Историко-статистическое описание Харьковской епархии*. Харьков: Издат. Дом «Райдер», т. 2, 432 с.

Монетно-грошовий обіг у XVII – на початку XVIII ст. у контексті економічного розвитку Полтавщини

Артем Шерстюк

студент III курсу історичного факультету

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара
просп. Гагаріна, 72, Дніпро, Україна, 49010

Постановка проблеми. Останнім часом українських істориків цікавлять причинно-наслідкові зв'язки впровадження та обігу монет на території Гетьманщини у другій половині XVII–XVIII ст. Зазначена проблематика знайшла своє відображення у працях В. Котляра, А. Супруненко, В. Шалобудова, в яких розглянуто монетний обіг на Полтавщині в указаний період (Котляр, М. Ф., 1981; Супруненко, А. Б., 1989; Шалобудов, В. М., 2009).

Вивчення монетних скарбів ведеться у двох напрямках:

- встановлення періоду їх тезаврації для подальшого пов'язання часу їх випадіння з певними синхронними в часі суспільно-політичними подіями;
- вивчення їхнього кількісно-якісного складу для з'ясування напрямку розвитку монетно-грошової системи краю, економічного впливу тієї чи іншої території/країни, що досить яскраво відображається в представлених артефактах.

Для аналізу монетного обігу важливо враховувати політичне становище краю. Саме тому розподіл вивчення складу скарбів ведеться за періодами між до і після 1654 р. (перепідпорядкування від Речі Посполитої до Москви) та окремо — початку XVIII ст. (час реформи).

Окрім того, характеристика монетного складу означених депозитаріїв може допомогти у з'ясуванні часу їх тезаврації шляхом співставлення з уже відомими закономірностями монетного обігу на інших територіях, а також для з'ясування власне специфічних закономірностей на території Полтавщини.

Скарби, тезавровані до 1654 р. Для аналізу у цю категорію потрапили